

Школа зустрічає!

Урок 1

1. Поспілкуйся з друзями! Поставте одне одному по два запитання про те, що відбувалося з вами влітку, де ви побували.
2. Які емоції виникають у тебе, коли ти думаєш про кінець літа й початок осені? Чому?
3. Прочитай вірш. Який настрій він навіває?

Дзвоники

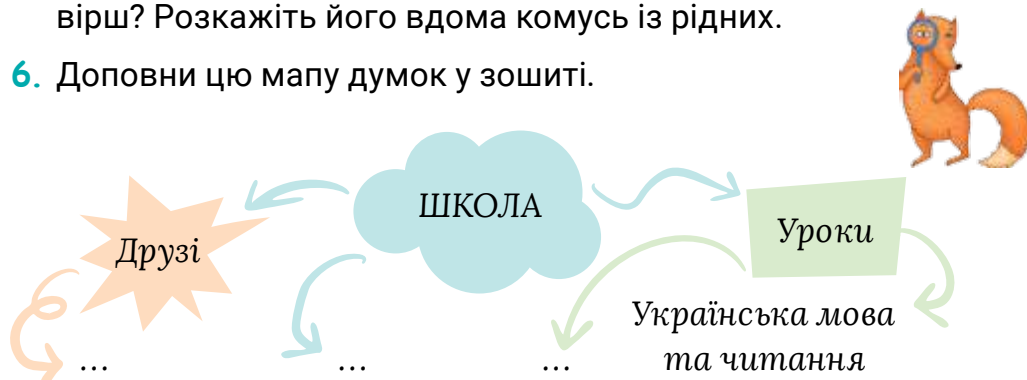
Глянь: відвозять коники
літечко від нас.
Дзвонять в лузі дзвоники:
— Вже до школи час!

Зупиню я коників,
вийду на росу
і найкращих дзвоників
в школу принесу.

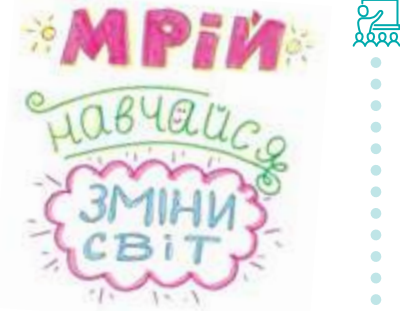
Анатолій Камінчук

4. Про що нагадують поету квіти-дзвоники? А тобі?
5. Подумки прочитайте вірш тричі. Тепер нехай хтось один з пари розповідає текст із пам'яті, а інший підказує жестами. Потім поміняйтеся ролями. Чи вдалося запам'ятати вірш? Розкажіть його вдома комусь із рідних.
6. Доповни цю мапу думок у зошиті.

7. Створіть плакат, який надихатиме вас на навчання цього року. Нехай кожен напише на аркушику коротке побажання друзям. Наклейте аркушики на ватман і прикрасьте малюнками чи фото.

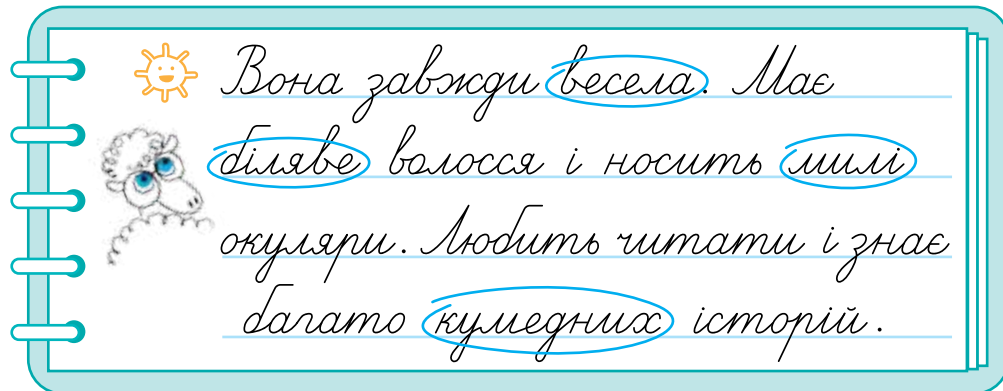
8. Прочитай, що написали твої однокласники. Чи схожі у вас думки? Чи однаковими словами ви їх висловили? Якою мовою їх написали? А якою мовою ти спілкуєшся з рідними?
9. Розглянь малюнок. Яку мову ти вважаєш рідною?

У світі існує понад сім тисяч різних мов. Одна з них є для тебе **рідною** — мова твоєї сім'ї, твого народу. Для українців рідна мова — українська. Українська мова — це **державна мова** України: мова освіти, науки, офіційних документів, радіо, телебачення тощо. Кожен громадянин має володіти державною мовою країни, у якій живе.

1. Чи добре ти знаєш своїх однокласників та однокласниць? Який у кожного характер, які вподобання? Напиши про когось із них короткий текст, не називаючи імені. Обведи прикметники.

2. Прочитайте у групі свої тексти. Чи вдалося іншим вгадати, про кого йшлося?
3. Прочитай уривок із повісті про життя київських школярів.

Знайомство

За повістю Всеволода Нестайка "Одиниця з обманом"

Хто ж вони такі — оті чотирнадцять хлопчиків і десять дівчаток, що мовчки схилилися зараз над зошитами? Гарні вони чи погані? Нумо ближче познайомимося з ними!

З кого почнемо? Ну, хоча б з отих двох, що сидять за першою партою перед самісіньким столом Ліни Митрофанівни...

Спасокукоцький і Кукуєвицький.

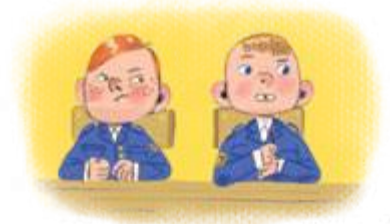
Обидва вони маленькі, кругловіди, клаповухі й кирпаті. Тільки той, що в нього на носі руденька блямбочка, — то Спасокукоцький. А той, що в нього щербатий зуб, — то Кукуєвицький.

Спасокукоцького звати Лесик. Кукуєвицького звати Стасик.

Так історично склалося, що в перший день у першому класі вчителька Ліна Митрофанівна посадила їх за першу парту перед своїм столом. Бо вони були найменшенькі в класі.

Так сплелися їхні долі.

Спасокукоцький скоса позирав на Кукуєвицького і думав: "Здається, він трохи менший за мене... Оно як на лікті спинається й шию витягає. Таки менший. Зовсім шпінгалет. А, мабуть, думає, що я шпінгалет. Думає, що я пігмей і нікчема. Що об мене можна ноги витирати. Ні! Не допущу, щоб він так думав!"

На великій перерві, коли вони стояли біля вікна в коридорі і гризли козинаки, Спасокукоцький раптом сказав:

— А ми цього літа на дачі в селі були. І я виліз на отаке здоровенницьке дерево. На самісіньку верхівку. І там було гніздо шуліки. А у гнізді шуліченята. Дзьобаті такі!.. Але я їх не взяв. Нащо вони мені. Щоб іще шуліка око за них виклюнув! Дуже треба! Тільки подивився, пальцем поторкав і зліз.

Кукуєвицький закліпав очима, і козинака застряла в нього в горлі. Він хотів щось сказати, але не зміг, а тільки промекав:

— М-меее!..

Тут задзвенів дзвоник, і довелося йти в клас. Спасокукоцький торжествував: "Ага! З'їв? Ото щоб знав, з ким маєш справу!"

4. Знайди значення виділеного слова у "Тлумачку" (с. 138—140).
5. Яке припущення про свого сусіда по парті зробив Спасокукоцький? Як гадаєш, чи справедливим було воно? Навіщо Лесик почав розповідати про пригоду на дачі?
6. Обери фрази, що стануть у пригоді під час знайомства.
- А мені новий телефон купили.
  - Я люблю грати в шашки.
  - Тобі подобається книжка "Аліса в Країні Див"?

7. Намалюй у зошиті два кола, що перетинаються. У лівому колі запиши відмінні риси Кукуєвицького, у правому — Спасокукоцького, а посередині — те, що в них спільного. Як гадаєш, чи стануть хлопчики друзями? Чому?

1. Хочеш дізнатися, чи дав Кукуєвицький відсіч Спасокукоцькому? Читай продовження твору.

Подвиги сміливі, та чи правдиві?

За повістю Всеволода Нестайка "Оди́ниця з обманом"

На наступній перерві Кукуєвицький закліпав пухнастими віями, почервонів і тихо сказав:

— А я... якимось узимку пішов на Дніпро — подивитися на підлідний лов. Лід був тільки попід берегом, а далі вода. І шмат крижини, де я

стояв, одірвався і поплав. Усі кричать. А я не злякався. Тільки кричу: "Агов! Швидше рятуйте, бо мені в магазин по сметану треба!". І по мене послали катер, і виловили мене вже під Києвом, біля Жукового острова. Але сметану я таки встиг купити...

Спасокукоцький крékнув і теж почервонів. Потім зібрав усі свої сили і сказав:

— А мене... а я... а мені справжню пожежу гасити довелося. О! На дачі. Загорілася солома біля корівника. Але я не розгубився, схопив відро з помями і... Якби не я, згорів би к свиням і корівник, і хата, і все на світі...

— А я... — скромно опустил очі Кукуєвицький, — лишився колись сам у квартирі. І раптом подзвонив злодій. Розбійник. І каже: "Одчиняй! Київгаз!". А я весь заціпенів і кажу: "Не одчиню! Усі розбійники завжди кажуть "Київгаз", а тоді заходять, убивають і грабують. Тікайте, бо зараз як візьму татову мисливську рушницю і як стрельну через дірку для ключа!". А він каже: "Дурний!". А я кажу: "Од такого чую!". Він злякався і пішов.

Спасокукоцький тяжко зітхнув і, мало не плачучи, сказав:

— А я... а мене колись велосипед переїхав... І маминого годинника я колись проковтнув... Разом з ремінцем...

Настрій у Спасокукоцького зіпсувався вкрай. Сидячи на уроці, він спідлоба позирав на Кукуєвицького і думав: "Невже

цей шпінгалет не брехав! Невже справді і на крижині плавав, і з розбійником так хоробро розмовляв... А я ж усе чисто вигидав — і про шуліченят, і про пожежу..."

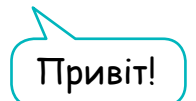
Насправді то він сам трохи не спалив корівника. Бавився сірниками, і зайнялася солома. Перелякавшись, він заверещав, як поросся. Прибігла мама, схопила відро з помями і залила вогонь.

Спасокукоцький свердлив очима Кукуєвицького, намагаючись зрозуміти, брехав той чи ні. Але Кукуєвицький дивився так ясно і невинно, що нічого не можна було зрозуміти.

І Спасокукоцький вирішив не здаватися.

2. Чи сподобалися тобі пригоди хлопчиків? Чи прийняв/прийняла ти їх на віру?
3. Вибери з тексту речення, запам'ятай його та продиктуй партнеру/партнерці по завданню. Перевірте, чи все записано без помилок.
4. Пограйте в гру "Правда чи вигадка". Нехай кожен підготує по три речення про себе: два правдиві, а одне — ні. Потім читайте їх по черзі. Решта відгадуватимуть, де неправда.
5. Що нового ти дізнався/дізналася про своїх друзів? Про що ти поговориш із ними під час перерви? Яким має бути твоє мовлення, щоб тебе розуміли?

Мовлення — це спілкування людей за допомогою мови. Воно буває **усне** й **писемне**. Дбай, щоб твоє мовлення було правильним, виразним, зрозумілим.

6. Пригадай, у яких ситуаціях ти використовуєш усне мовлення, а в яких — писемне.

1. Уявіть, як може продовжитися розповідь про взаємини хлопчиків із повісті В. Нестайка. Як вона може закінчитися? Поділіться своїми думками в групі.
2. Перевір свої припущення, прочитавши уривок.

Жодного дня без пригод

За повістю Всеволода Нестайка "Одиниця з обманом"

Наступного дня з'ясувалося, що Спасокукоцький на тій самій дачі ще витяг із річки маленьку дівчинку, яка мало не потонула, лазив у криницю рятувати кошеня і їздив верхи на баскому жеребці Електроні...

Однак з'ясувалося також, що Кукуєвицький, своєю чергою, бився зі сказаним собакою, лазив у каналізаційний люк діставати ключі, загублені сусідською дівчинкою, і під час військового параду катався на міжконтинентальній балістичній ракеті з ядерною боеголовкою...

Минуло кілька днів, сповнених подвигів і героїзму.

Спасокукоцький і Кукуєвицький ходили з гордо піднятими головами, розправивши плечі. Вони стали вищими і стрункішими.

Та одного разу Кукуєвицький не прийшов до школи — мабуть, захворів.

Спасокукоцький пронудився всі п'ять уроків. У голові безглуздо крутилася нерозказана прекрасна пригода про двобій Спасокукоцького з величезною гадюкою (якраз учора він прочитав книжку Сергія Артюшенка "Жарт із пітоном"). То була така пригода, від якої Кукуєвицького скрутило б у баранячий ріг. А він не прийшов.

- 3.** Якщо тебе зацікавила повість, візьми книжку “Одиниця з обманом” у бібліотеці та прочитай не лише про Спасокуцького і Кукуєвицького, а й про їхніх однокласників.

4. Чи підказує тобі назва повісті “Одиниця з обманом”, про що цей твір? Вислови свої припущення.
5. Запропонуй назву для глави, частини якої прочитав/прочитала в підручнику. Запиши кілька варіантів у зошиті, а потім прочитай партнерові/партнерці по завданню. Який йому/їй сподобався найбільше?

Знайомся: автор

Всеволод Нестайко визнаний найпопулярнішим українським дитячим письменником. Які його твори ти знаєш?

Автор народився на Житомирщині 30 січня 1930 року, а помер 16 серпня 2014 року. Скільки років він прожив?

Протягом 30 років пан Всеволод працював редактором у київському видавництві “Веселка”, що випускає дитячу літературу. Вислови припущення, які справи він виконував на роботі.

6. Подивися фільм про письменника та запиши в зошит три цікаві факти про нього. Що у відео допомагає тобі засвоїти інформацію, а що заважає — звучання голосу, зображення, музичний супровід?

svitdovkola.org/um3/media1

Секретний код

Скористайся ключем на ф́орзаці підручника та розгадай шифровку. Запиши вислів. Чи погоджуєшся ти з ним?

Вирушаємо в мандрівку

Урок 6

1. Розкажіть одне одному, у яких цікавих місцях нашої країни ви бували. Знайдіть їх на мапі України.

svitdovkola.org/um3/media2

2. Перед тим, як прочитати вірш, дай відповідь на запитання в його назві.

Знаєш рідний край?

Гриць
розлігся **горілиць**,
та й уголос
мріє Гриць:
— Я пішов би
в довгі мандри,
якби світ був
без границь.
Звідав би
незнані далі,
де смачні ростуть
мигдалі,
Африку,
де вічна спека...
Ех,
чому я не лелека!
Грицеві кажу:
— Стривай,
а ти знаєш
рідний край?

Марія Хоросницька

3. Що могло б зацікавити Гриця в мандрівці Україною?
4. Поміркуй, чому люди кажуть: "Добре там, де нас немає". Чи це справді так?
5. Випиши з вірша слова, що римуються. Обведи іменники.
Гриць – горілиць. Далі – ... . Спека – ... . Стривай – ... .
6. Поміркуй, що тобі подобається робити в мандрівках, а що – ні. Склади два списки. Який із них довший?

Подобається

1. Зустрічати нових людей.

2. Бачити цікаві місця.

Не подобається

1. Носити валізи.

2. Чекати транспорт.

7. Прочитайте свої списки одне одному. Чи є в них щось спільне? Чи є те, що комусь подобається, а комусь – ні?

8. Пограйте в гру "Диригент".

- Згадай свою улюблену пісню та заспівай її партнерові/партнерці по грі.
- Нехай він/вона як диригент рухає руками то швидше, то повільніше, а ти відповідно змінюй темп свого співу.
- Завершивши гру, обміняйтеся враженнями від неї з іншими парами.

1. Згадайте народні казки про мандрівки різних персонажів і розкажіть їх одне одному. Чия розповідь була найцікавішою? Обговоріть, чому саме.
2. Прочитай казку та знайди в ній деталі, що підказують, який народ її склав.

Велика подорож маленького мишеняти

Ескімоська народна казка

Якось вирушило мишеня в подорож. Бабуся напекла йому в дорогу коржів і провела до виходу з нори. Вийшло мишеня рано-вранці, а ввечері повернулося додому.

— Ох, бабуся! — закричало мишеня. — Виявляється, я — найсильніший, найспритніший, найхоробріший в усій тундрі! А я про це і не знав!

— Як же ти про це дізнався? — спитала бабуся.

— А ось як, — почало розповідати мишеня. — Вийшов я з нори, ішов, ішов і прийшов до моря. Море велике, хвилі по ньому так і ходять! Але я не злякався, кинувся у воду і переплив море. Навіть сам здивувався, як я добре вмю плавати.

— Де ж твоє море? — запитала бабуся.

— На схід від нашої нори, — відповіло мишеня.

— Знаю я це море. Нещодавно проходив там óлень, тупнув ногою і в сліду застоялася вода.

— Ну тоді слухай, що було далі, — сказало мишеня. — Обсушився я на сонечку і пішов. Бачу — стоїть гора, висока-висока. Не обходити ж, думаю, гору. Розбігся і перестрибнув її. Навіть сам здивувався, як я високо стрибаю.

— І гору твою я знаю, — сказала бабуся. — За ямкою з водою стоїть купина, а на ній росте трава.

Мишеня зітхнуло, але продовжило свою розповідь.

— Іду я далі, дивлюся — б'ються два ведмеді. Білий і бурий. Але я не злякався, скочив між ними і розкидав їх у різні боки. Навіть сам здивувався, що один з двома ведмедями впорався.

Бабуся замислилася, а потім сказала:

— Ось хто твої ведмеді — біла міль і муха.

Тут мишеня гірко заплакало:

— Отже, я не сильний, не спритний і не хоробрый. Переплив копитний слід, перестрибнув купину, розкидав у різні боки міль та муху. Тільки й усього!

Але бабуся засміялася і сказала:

— Для такого маленького мишеняти і копитний слід — море, і купина — гора, і міль із мухою — ведмеді. Якщо ти всього цього не злякався, ти і справді найсильніший, найхоробріший і найспритніший в усій тундрі.

Переклад Валерії Воробйової

3. Що нового про себе дізналося мишеня під час мандрівки? Чому воно засмутилося, оповідаючи бабусі про свої пригоди? Як вона підтримала онука? Чи ти погоджуєшся з останньою фразою бабусі-мишки?
4. Розкажіть одне одному про ситуації, коли ви почувалися найсильнішими, найхоробрішими і найспритнішими.
5. Знайди в першому абзаці казки сино́нім (близьке за значенням слово) та анто́нім (протилежне за значенням слово) до слова "зранку".

...Ось як можна ще сказати!...

Вживай синоніми. Вони збагачують твоє мовлення!

Рано-вранці — удóсвіта, на світанку,
спозаранку, зра́ння, ранесенько.

6. Придумай і запиши ще одну пригоду мишеняти в мандрах.

1. Складіть два списки речей, що допомагають мандрувати. До першого записуйте реальні, а до другого — казкові (фантастичні). Який зі списків довший?
2. Поміркуй, чи подорожують тварини. Чи використовують вони для цього якісь засоби?
3. Прочитай віршик про павука-мандрівника.

Мрійник

Жив маленький павучок,
мав клубочок і гачок,
плів кругленьке павутиння
аж до самих днів осінніх.

Як настала тепла осінь —
здивився в неба прорісинь.
Захотілося в політ —
подивитися на світ.

День і ніч він без упину
плів довгеньку павутину
і на бабиному літі
облетів усе на світі.

Як чудово мрію мати,
що навчить тебе літати!

Віра Правоторова

4. Чи ти бачив/бачила колись павучків, що літають на павутинках? Як гадаєш, це факт чи вигадка?
5. Чому вірш має таку назву? Чи є в тебе мрія? Що варто зробити, аби вона здійснилася?
6. Випиши з тексту речення, що надихає мріяти і діяти. Обведи в ньому дієслова.

7. Для чого ще павуки використовують павутиння? Прочитай про це в жартівливому віршику.

Хитрунець

Із тоненьких ниточок
шиє одяг павучок:
і сорочку
і листочка,
і спідничку
із травички.
Кличе мушку в павутину:
— Вибирай собі хустину!

Леся Мовчун

8. Як гадаєш, чи погодиться мушка на запрошення павучка? Чи страшний він у цьому вірші? Які слова допомагають нам уявити його милим?
9. Що підказує тобі заголовок вірша?

..... Пригадай! .....

Заголо́вок — це назва твору або його частини. Заголовок має на меті привернути увагу читачів, спонукати їх прочитати текст. Зазвичай у заголовок виносять головне з того, про що йдеться в тексті.

10. Прочитайте варіанти заголовків. Який з них ви обрали б для першого вірша? А для другого? Чому?
Мандрівник. Павутиння. Як павучок здійснив свою мрію. Павук — хижа тварина. Гостинний павучок.
11. Знайди десь у довкіллі павутиння та поспостерігай за павучком. Запиши прикметники, якими можна описати павучка і його павутиння.

Моя книжка

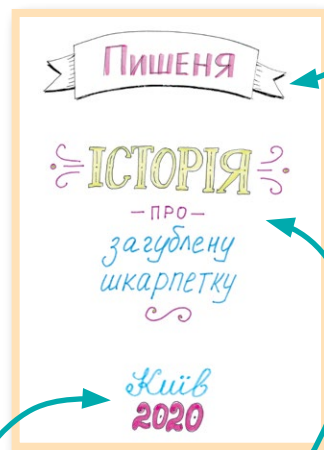
Про кого буде твоя нова книжка? Обирати тобі! Головним персонажем може стати будь-хто: чарівна істота чи тваринка, дитина чи супергерой, а хоч би й ліва шкарпетка дідуса Миколи.

З чого почати?

- Візьми альбом для малювання. За рік ти перетвориш його на книжку!
- На першій (титульній) сторінці книжки вгорі напиши ім'я та прізвище автора та ілюстратора (тобто своє!). По центру — назву книжки. Унизу — місто й рік створення.

Автор

Місто й рік

Назва книжки

Розповідь персонажа про себе

- Придумай чи обери персонажа та намалюй його чи її на другій сторінці.
- Уяви, що саме твій персонаж хоче розповісти про себе читачам. Чи все буде правдою?
- Запиши розповідь персонажа на окремому аркуші. За бажання добавь дрібні малюночки.
- Уважно прочитай написане. Якщо є помилки, охайно виправ їх. Якщо сумніваєшся, чи все правильно, можеш попросити когось із однокласників чи дорослих перевірити твою роботу.
- Прикрась тло і наклей текст поряд із зображенням персонажа.

Коли все буде готове, обміняйтеся книжками з однокласниками. Прочитайте перші сторінки, які ви створили. Що можна сказати авторові після читання? Варто лише похвалити? Чи можна давати поради? Поміркуй, що тобі хотілося б почути від друзів.

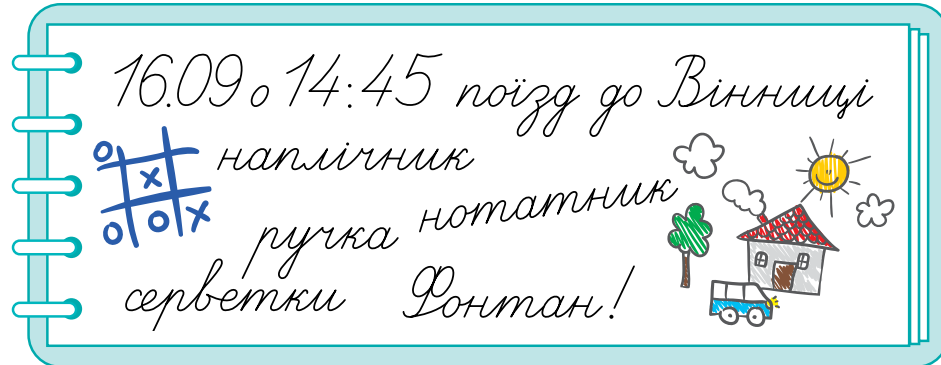

Мандрівники та мандрівниці

Урок 11

- Прочитай запис у нотатнику Пишеняти. Чи можна назвати його текстом? Чому?

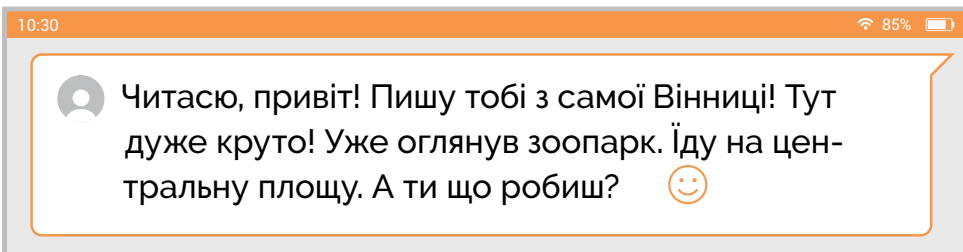

Пригадай!

У **тексті** речення розміщені в певній послідовності й пов'язані за змістом. Тексту притаманні цілісність і завершеність. До нього можна дібрати заголовок.

- Дослідіть три записи. Які з них є текстами? Доведіть.

Улюбленим місцем для сімейного відпочинку та дозвілля у Вінниці є Подільський зоопарк! Одних купують, інших вимінюють на **приплід**. На території є й дитячі майданчики та зелені куточки.

Смачні мандри

Славно Петрик мандрував —
до Варшави він злітав.
Їв смачні медові плячки,
марципаном смакував.

Залізницею гайнув
через Відень у Стамбул.
Вафлі спробував спочатку,
потім чаю проковтнув.

Встиг відвідати Париж...
— Синку! Ти ще й досі спиш?
Час проґавив для сніданку!
Натщесерце не навчиш...

— Не турбуйся, —
син сказав.

Уві сні я мандрував.
І наївся, і напився,
і країни повивчав!

За віршем Євгенії Пірог

Кожен текст має тему й основну думку.

Тема — це те, про що йдеться в тексті.

Основна думка (ідея) — те головне, що автор хотів донести до читачів.

- Визнач теми текстів, які є у завданні 2.

- Пограйте в гру "Що чую, те й роблю".

- Складіть список можливих команд. Ось кілька ідей:

— Кружляйте.	— Чхайте.
— Плавайте.	— Спіть.
— Плачте.	— Вклоняйтеся.
— Плескайте в долоні.	— Танцюйте.

- Гравці довільно рухаються кімнатою. Будь-якої миті хто завгодно вигукує одну дію зі списку. І всі (разом із тим, хто вигукнув) виконують цю дію, поки хтось інший не дасть наступну команду.

- Після кількох раундів додайте до списку більше дій.

1. Прочитай уривок. Доведи, що це — текст.

Дивовижні мандрівки тварин

За твором Кріса Пакхема

Щороку мільярди тварин переміщуються з однієї частини нашої планети до іншої. Ссавці, земноводні, плазуни, риби, птахи та комахи ідуть, пливуть або летять до інших місць планети. Це явище називають міграцією. Деякі тварини мігрують узимку на південь, щоб перечекаати там до весни. Інші мандрують, щоб знайти собі пару або краще місце для появи потомства. Де б ти не жив, ти можеш побачити тварин-мігрантів.

Сині кити мігрують до теплих тропічних вод, щоб народити дитинчат. Коли маленькі китенята підростають, разом із родиною вони повертаються в полярні моря, щоб досхочу наїстися планктону та риби.

У печерах в американському штаті Техас мешкає близько 20 мільйонів бульдогових кажанів. Щоночі вони вилітають із печери, щоб поживитися жуками та іншими комахами. А взимку всі кажани мігрують на південь, де тепло та вдосталь їжі.

Донедавна багато птахів на зимівлю відлітали до Африки. Однак через зміну клімату деякі пернаті, наприклад центральноевропейські чорноголові кропив'янки, тепер летять до Великої Британії. Навесні птахи повертаються звідти раніше, ніж із далеких південних країв. Тому вони знаходять найкращі місця для гніздування.

Зміна клімату впливає на міграцію тварин у всьому світі... Можливо, невдовзі деякі з них зовсім припинять подорожувати, а інші, навпаки, розпочнуть свої мандрівки.

Переклад з англійської Валерії Делегач

2. Яка інформація з тексту вже була тобі відома? Яка виявилася новою? Про що хочеться дізнатися більше? Як це можна зробити?

3. На скільки частин розділений цей текст? Про що розповідає кожна частина — абзац? Як абзаци відокремлені один від одного? Поміркуй, навіщо текст розділяють на абзаци.

..... Пригадай! .....

Абза́ц — це частина тексту, яка містить одне або кілька речень, пов'язаних однією думкою. Кожний абзац починається з нового рядка.

4. Придумайте й запишіть свій заголовок до тексту Кріса Пакхема, а потім до кожного абзацу. Це буде **план тексту**. План допоможе згадати, про що йдеться у творі, і переказати його.
5. Перекажи текст про міграцію тварин комусь із рідних чи друзів, які його не читали.

..... Знайомся: автор .....

Кріс Пакхем — фотограф і дослідник природи з Великої Британії. Він випустив серію телепередач для дітей про дику природу на каналах BBC та National Geographic.

4 травня 2011 року досліднику виповнилося 50 років. Коли він народився?

1. Чи цікаво тобі дізнаватися про мандрівки інших людей? Що найбільше захоплює — розповіді, читання текстів чи перегляд фотографій і відеоблогів?
2. Прочитай текст про відому українську репортерку минулого століття.

Софія Яблонська

За статтею Анни Хромової зі збірки "Це зробила вона"

Донька сільського священника зі Львівщини не надто захоплювалася "дівчачими" справами. Вона марила фотографією, кіномистецтвом і подорожами. Але, здавалося, побачити далекі країни на іншому боці земної кулі їй вдасться хіба що пробивши землю. А як інакше: вона не принцеса, не багатійка. Її родина була змушена покинути домівку через Першу світову війну й поневірятися містами. Мрія далеко, а поруч — хвороби, злидні, смерть. Але глибоко в серці Зося знала: саме для неї світять зорі, для неї щоранку сходить сонце.

У вісімнадцять років Софія разом із братом взяли керувати двома кінотеатрами в Тернополі. Справа розвивалася й давала прибуток. На зароблені гроші можна було б облаштувати спокійне та комфортне життя, але не цього хотіла Софія. Натомість вона зібралася й поїхала до Парижа. Учитися.

Було нелегко. Зося вивчала мистецтво кінодокументалістики і водночас працювала прибиральницею. За кілька років таки отримала роботу, якої прагнула: стала кіножурналісткою. І вирушила у свою першу подорож — до Марокко.

Після перших репортажів стало зрозуміло: Софія знайшла своє покликання. Вона діставалася найвіддаленіших закутків світу, спілкувалася з дивовижними людьми. Її цікавили не **торовані** туристичні шляхи та відомі пам'ятки, а справжнє життя в найпотаємніших і часто небезпечних місцях нашого

світу. Південно-Східна Азія, Африка, Австралія, Нова Зеландія, Північна Америка. Полювання на тигра, весілля в'єтнамського імператора, лікування в шамана після укусу гадюки.

У своїх подорожах Софія знімала відверті кінорепортажі для європейських глядачів. І писала сповнені вражень нариси українською мовою. Її подорожні нотатки виходили друком у галицьких часописах. Молодь із нетерпінням чекала на нові оповіді про пригоди Софії Яблонської.

3. Поділіться враженнями від тексту. Прочитайте одне одному абзац, який здивував найбільше. Що могла б робити Софія Яблонська, якби жила в наш час?
4. Обери фрази, якими можна підтримати людину, що наважується на сміливий крок. Додай свої варіанти.

— Навіщо ти це робиш?!	— Бажаю успіху!
— Я в тебе вірю!	— Ти зможеш!
— У тебе нічого не вийде!	— Не роби цього!

5. Придумай короткі влучні підписи до фото, які зробила Софія Яблонська в Індонезії у 1930-х роках. Запиши в зошиті.

6. Зробіть фотостенд "Наші мандри". Нехай кожен принесе одне фото із сімейної подорожі і вигадє до нього влучний підпис. Розмістіть світлини на ватмані, прикрасьте малюнками. Чи захотілося дізнатися про якесь місце більше?

1. Прочитай вірш і спробуй відчувати його настрій.

Прощай, Волинь!

Прощай, Волинь! Прощай, рідний куточок!
Мене від тебе доленька жене,
немов од дерева одірваний листочок...
І мчить залізний велетень мене.

Передо мною килимі чудові
натура стеле — темнії луги,
Славуті красної бори соснові
і Случі рідної веселі береги.

Снується краєвидів плетениця,
розтопленим сріблом блищать річки, —
то ж матінка-натура чарівниця
розмотує свої стобарвні нитки.

Леся Українка

2. Як гадаєш, чи давно був написаний цей вірш? Яких слів ти не чув/не чула раніше? Чи вдалося здогадатися, що вони означають? Склади та запиши речення з одним із цих слів.
3. Як почувається авторка в мандрівці? Які слова передають її настрій?
4. Що це за “залізний велетень” і “килими”, згадані у вірші? Знайди в ньому інші художні образи.

Секретний код

Скористайся ключем на форзаці підручника та розгадай шифровку. Запиши вислів. Чи погоджуєшся ти з ним?

⌘⌘LO VOTU—O— U <⌘V+U II⌘<⌘7⌘⌘~
/⌘ Z7⌘ZU∇@@—~ ⌘/ <⌘07ξ V<⌘∇∧a

Пригадай!

Слова або фрази, вжиті в переносному значенні, описують предмет через подібність до інших речей. Вони створюють у нашій уяві **художні образи**.

5. З чим можна порівняти гори, дорогу, річку? Запиши речення з одним із придуманих тобою художніх образів.
6. Які іменники у вірші написані з великої літери? Чому? Випиши їх у зошит.
7. Яка фраза точніше передає тему твору?
- ☀ Україна дуже гарна, не хочеться їхати звідси.
  - ☀ Цікаво розглядати краєвиди у вікно, коли їдеш у потязі.

Знайомся: авторка

Леся Українка — це **псевдонім** поетеси. Її справжнє ім'я — Лариса Косач-Квітка. Як гадаєш, чому вона взяла псевдонім?

Поетеса народилася 25 лютого 1871 року на Волині, у місті Новограді-Волинському (нині Житомирська область). Померла 1 серпня 1913 року.

Окрім рідної мови, Леся знала багато іноземних: російську, болгарську, польську, англійську, німецьку, французьку, італійську. Які мови хотілося б опанувати тобі?

8. Оберіть цікаве місце у вашому регіоні. Якщо є можливість, разом з дорослими відвідайте його або подивіться світлини в інтернеті. Напишіть колективну розповідь про вашу справжню чи уявну подорож.

Подорож у казку

Урок 16

1. Згадайте, які повісті про мандрівки ви читали. Розкажіть про них одне одному. Чи захотілося прочитати щось із того, про що розповіли однокласники та однокласниці? Де можна взяти ці книжки?
2. Прочитай уривок з повісті про симпатичних казкових істот — мешканців Долини Мумі-тролів.

Велика Подорож Мумі-троля

За повістю Туве Янссон "Комета прилітає"

У день Великої Подорожі Мумі-троль прокинувся дуже рано й відразу кинувся до вікна — подивитися, яка погода. Надворі було похмуро. Хмари низько нависали над горами, у саду не ворухився жодний листочок.

— Чмиху! Вставай! Час у дорогу! — гукав Мумі-троль. Він збіг униз сходами в чудовому настрої — почувався неймовірно хоробрим і страшенно сильним.

Мама саме споряджала дітей у мандрівку — загортала канапки. На столі у вітальні стояла купа наплічників, кошиків, пачок.

— Люба мамусю, — заблагав Мумі-троль. — Ми ніяк не зможемо все це забрати із собою. Нас засміють!

— У Самотніх Горах холодно, — незворушно відказала Мумі-мама, запихаючи до наплічника ще два светри і пательню. — Компас не забув?

— Ні. Не забув. Але хоч тарілки не клади! — наполягав Мумі-троль. — Ми планували замість тарілок використовувати зелені листя.

— Як хочеш, любий, — погодилася мама і вийняла з наплічника посуд. — Тато саме майструє пліт. Ондатр спить. А де Чмих?

— Тут, — буркотливо озвався Чмих, який зранку рідко бував у гуморі.

Біля берега річки стояв наготові пліт з піднятими вітрилами.

— Тримайтеся середини річки, — напучував Мумі-тато. — Як побачите дивну будівлю з круглим дахом, знайте — то і є **обсерваторія**. Хапайте шворку! І будьте здорові!

— Бувайте! — кричали Мумі-троль і Чмих.

Пліт поволі рушив униз течією.

— Хай вам щастить! — гукала вслід мама Мумі-троля. — Повертайтеся до неділі, пудинг чекатиме! Не забудьте одягнути вовняні штани, якщо похолоднішає!..

Але пліт саме увійшов у перший закрут **русла**, і перед мандрівниками розкинулася річка, яка манила у незвіданий світ.

3. Куди вирушили Мумі-троль і Чмих? Як це може бути пов'язано з назвою повісті?
4. Яка тема цього тексту? Добери свій заголовок до уривка.
5. Що ти дізнався/дізналася про персонажів казки з цього уривка? Чи можна зробити висновки про характер Мумі-троля, його маму, тата, Чмиха? Які саме?
6. Складіть список речей, які Мумі-троль і Чмих взяли із собою в мандрівку.
7. Обери фрази, які слід сказати тому, хто рушає в мандри.
  - Бувай. А що ти мені привезеш?
  - Щасливої дороги!
  - Бажаю приємної мандрівки!
  - Ми сумуватимемо за тобою і чекатимемо зустрічі!

1. Висловіть свої припущення про те, що чекає на Мумі-троля та Чмиха в мандрівці. Перевірте їх, прочитавши наступний уривок.

Несподівана зустріч

За повістю Туве Янссон "Комета прилітає"

Поступово береги річки ставали стрімкішими, далеко попереду виднілися Самотні Гори, що немов затіняли небо. Річка була такою ж сірою, як і хмари. Навколо панувала німотна тиша. Ані пташиного співу, ані плюскотіння рибок на плесі. І жодної обсерваторії...

Чмих викликався кермувати плотом, але швидко втомився.

— Ще довго нам плисти? — запитав він.

— Це дуже велика і важлива подорож, — поважно мовив Мумі-троль. — Не кожній крихітці дозволяється брати в ній участь.

— Але ж нічого не відбувається, — виправдовувався Чмих. — Лише сірі, схожі один на одний береги і нудьга...

Мумі-троль зітхнув і скерував пліт у наступний закрут русла. Раптом він помітив якусь дивну річ на березі річки, схожу на ясно-жовту головку цукру.

Уперше за день вони побачили щось яскраве і веселе.

— Що це там? — пожвавився Чмих. — Обсерваторія?

— Ні, — відповів Мумі-троль. — Навет. Жовтий навет. А все-редині горить світло...

Підійшовши ближче, вони почули, як у наметі хтось грає на губній гармонії. Мумі-троль поволі спрямував пліт до берега, той увіткнувся в пісок і спинився.

— Агов! — неголосно гукнув Мумі-троль.

Музика вмовкла. З намету вийшов мумрик у старому зеленому капелюсі і з люлькою в роті.

— Привіт! Кидайте шворку! Чи не знайдеться випадково на вашому судні трохи кави?

— Повна бляшанка! — зрадів Чмих. — І цукор теж. Мене звати Чмихом, я подолав щонаймен-

ше сто миль і майже всю дорогу **стернував**. А це — Мумі-троль. Його тато сам збудував будинок!

— Он як! — мумрик зацікавлено поглянув на гостей. — А я — Нюхмумрик.

2. Перечитай перший абзац уривка. Який настрій створює цей опис? Перепиши його в зошит, змінивши деякі слова так, щоб мандрівка стала радісною.
3. Прочитайте свої тексти одне одному. Чи вдалося зробити опис веселішим? Завдяки чому?
4. Що ти дізнався/дізналася про характер Чмиха з цього уривка? А про Нюхмумрика? Намалюй мапу думок.

5. Придумай і запиши смс-повідомлення, яке могли б надіслати Мумі-тролю його батьки. А що він міг би написати у відповідь? Чим відрізняється смс-повідомлення від листа? Що люди надсилають частіше?

6. Пограйте в гру "Танок Мумі-тролів та їхніх друзів".

- Станьте в коло. Розподіліть ролі: Чмих, Нюхмумрик, Мумі-троль, Мумі-мама, Мумі-тато. Придумайте кожен для свого персонажа рух і звук.
- Перший гравець показує рух і звук 4 рази поспіль, а інші одночасно з ним повторюють. Наступний гравець повторює те, що показали попередні гравці та додає свої рух і звук. Зрештою вийде запальний казковий танок.

1. Поміркуйте, як зміниться мандрівка Мумі-троля та Чмиха, коли до них приєднається Нюхмумрик.
2. Прочитай уривок з повісті.

Небезпечна пригода

За повістю Туве Янссон "Комета прилітає"

З Нюхмумриком подорож стала набагато веселішою. Він виводив на губній гармонії пісеньки, яких Мумі-троль і Чмих ніколи раніше не чули, навчив їх рибалити вудкою. Навіть річка звеселіла, поплинула собі прудкіше, час від часу кружляючи у круговертях. Раптом течія стала дуже швидкою. Пліт рвонув уперед, немов істота, яка довго подорожувала світами і раптом відчула близькість домівки. Береги поступово сходилися до купи, гірські кряжі по обидва боки пнулися вгору, усе вищі й крутіші.

— Здається, мені хочеться опинитися на суходолі, — пробурмотів Чмих.

— Ми не можемо зараз пристати до берега, — сказав Нюхмумрик. — Доведеться покластися на волю річки, доки вона вгамується.

Але річка й не думала вгамовуватися. Береги ще тісніше зішлись до купи, втиснувши бурхливі хвилі у вузьке русло. Десь у горах грізно гуркотіло.

Мумі-троль крадькома зиркнув на Нюхмумрика, чи не страшно тому. Мумрик тримав у роті свою незмінну люльку, але вона

давно погасла. Чорні, зрошені водою скелі пролітали повз них, гуркіт набирив сили, пліт хитнувся і раптом злетів у повітря...

— Тримайтеся щосили! Ми летимо вниз! — закричав Нюхмумрик.

Мить — і лише клекіт білого шумовиння та рокотання річ-

ки. Маленькій пліт затріщав, а коли водоспад залишився позаду, знову випростався. Далі вони випливали в пільму.

— Чому так темно? — заскімлив Чмих.

Ніхто йому не відповів. Навколо стало зовсім чорно, лише біло-зелено мерехтіли на гребенях хвиль баранці. Скелясті стіни стулилися над ними склепінням, безпорадний пліт далі несло, обертаючи на круговертях.

3. Як гадаєш, куди потрапив пліт? Чи вдасться його пасажирам лишитися неушкодженими?
4. Зверни увагу, як розгортаються події в тексті. Про що йдеться на початку, у зачині? Про що — в основній частині? А про що — у кінцівці?

Послідовність подій, у яких розкриваються зміст твору, характери персонажів — це **сюжет художнього твору**.

5. Розглянь схему. Як гадаєш, який з елементів сюжету виділений у тексті?

Елементи сюжету

Зав'язка — опис обставин, за яких починається дія.

Розвиток дії — послідовність подій.

Кульмінація — момент найвищого напруження.

Розв'язка — завершення подій, результат.

6. Знайди всі елементи сюжету в тексті уривка.

1. Припустіть, що відбувалося з мандрівниками після зустрічі з водоспадом.
2. Дізнайся про ще одну пригоду Мумі-троля та його друзів у Самотніх Горах.

Загроза з небес

За повістю Туве Янссон "Комета прилітає"

Наступного ранку в наметі було страшенно холодно. Нюхмумрик саме заварював чай, коли повідомив:

— Нині ми видряпаємося на найвищу вершину.

Усі троє спиналися вгору вузькою крученою стежкою, пов'язані між собою страховою мотузкою. Над ними здіймалися древні гігантські гори, а навколо було пустельно й жахливо самотньо. Поміж голими скелястими вершинами ширяв, широко розпроставши крила, **кóндор** — єдина жива істота в цьому безгомінні. Час від часу птах повертав голову з гачкуватим дзьобом і зиркав холодними очима. Він завис просто над ними.

— Що він замислив? — стурбувався Чмих.

— У нього лютий вигляд, — пробурмотів Мумі-троль. — Боюся, він надумав нас...

— Летить сюди! — несамовито зойкнув Нюхмумрик.

Усі троє кинулися до скелі. З пронизливим свистом кондор шугонув на них. Друзі втиснулися в крихітну западинку в прямовисній стіні, міцно вчепившись один в одного і в безпорадному жаху чекаючи найгіршого. Ось знову! Кондор налітав, наче буря. Аж раптом усе стихло. Дрібно тремтячи, вони висунули носи зі свого сховку. Далеко внизу під ними ширяв, широко кружляючи, кондор.

— Засоромився своєї невдачі, — пояснив Нюхмумрик. — Кондори дуже горді. Вдруге сюди не поткнеться.

— Кондор! Водоспад, що падає під землю! — гарячкував Чмих. — Забагато колосальних пригод для такого крихітного звірятка, як я!

— Найколосальніша пригода ще попереду, — заспокоїв його Мумі-троль.

Переклад зі шведської Наталі Іваничук

3. Яке враження справляють на тебе пригоди Мумі-троля та його друзів: тобі цікаво чи надто страшно? Чи хотілося б тобі пережити такі моменти в мандрівці?
4. Який елемент сюжету виділений у тексті? Вибери з нього одне речення, запам'ятай його та продиктуй однокласнику/однокласниці. Перевірте, чи все записано без помилок.
5. Знайди в тексті фрази, які передають страх персонажів.

...Ось як можна ще сказати!...

Висловити почуття також допомагають **фразеологізми** (вислови з прихованим значенням).

Страшно — душа в п'яти тікає, волосся дибки стає, кров холоде, мороз іде спиною, жах проймає.

6. Опиши себе чи будь-кого іншого в лячній ситуації так, щоб читач зрозумів, що відчуває персонаж.

...Знайомся: авторка...

Туве Янссон — фінська письменниця та художниця. Вона сама малювала ілюстрації до своїх книжок. А вперше зобразила Мумі-троля як маленького бегемотика вдома на стіні, коли передражнювала брата.

Народилася авторка 9 серпня 1914 року і прожила майже 87 років. Дізнайся, скільки творів про Мумі-троля вона написала за своє життя.

Наш театр

Об'єднайтеся в групи та підготуйте виставу за повістю Туве Янссон "Комета прилітає".

Підготовка акторів

- Згадайте три гри, які пропонувала Режисерка цього місяця. Пограйте в них знову, але з іншими партнерами. Чи однаково грають різні люди?
- Оберіть для інсценування один із чотирьох уривків, які ви прочитали. Що можуть говорити персонажі? Як вони мають рухатися?
- Розподіліть ролі.
- Продумайте репліки своїх персонажів. Не обов'язково дослівно повторювати написане в тексті, головне — передати зміст і емоції.
- Проведіть гру-репетицію, а потім покажіть мінівиставу глядачам з інших груп.

..... Майстерня лялькар .....●

Пластилінові ляльки

- Зліпіть із пластиліну персонажів казкової повісті. Наприклад, таких, як на фото.

Підготовка декорацій

- Створіть прості декорації. Наприклад, відріз синьої тканини може бути річкою, коробка — скелею, а складений аркуш — наметом.

Обмін враженнями

- Обговоріть інсценівки. Чи однаковий вигляд мають Мумі-тролі, яких зліпили різні діти? Чому?
- Коли кілька груп інсценували один і той самий уривок, чи були їхні вистави однаковими? Чому? Чим вони відрізнялися? Які вдалі ідеї втілила кожна група?